

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26

77-310 Debrzno

tel. 59 83 35 930

e-mail biuro@lgdzc.pl

Analiza potrzeb i potencjału obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemi Człuchowskiej

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Operacja mająca na celu realizację Planu włączenia społeczności, w szczególności przygotowanie Lokalnej Strategii Rozwoju współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER w zakresie poddziałania 19.1 „Wsparcie przygotowawcze” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Wskaźnikiem osiągnięcia celu operacji będzie realizacja planu włączenia społeczności, w szczególności przygotowanie LSR.

WSTĘP

Przedstawiona diagnoza jest wynikiem analizy danych statystycznych pochodzących z oficjalnej statystyki GUS, informacji i danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej oraz samorządy objęte obszarem działalności LGSD, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, inne ogólnodostępne bazy danych społeczno-gospodarczych oraz wyników przeprowadzonych badań społecznych.

Analiza zawiera porównanie sytuacji na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej z sytuacją w skali regionu województwa pomorskiego oraz kraju. W celu zapewnienia jak najpełniejszej obiektywności tego porównania – w przypadku dostępności danych na poziomie powiatów, porównano sytuację na terenie województwa, biorąc pod uwagę tylko dane dotyczące powiatów ziemskich (bez miast na prawach powiatu). Takie podejście pozwoliło na wyeliminowanie błędu metodologicznego w postaci ujęcia w porównaniu danych dla miast na prawach powiatu, które nie są objęte obszarem działalności LGD, a które znacząco wpływają na sytuację gospodarczą i społeczną całego województwa. Powiaty te z uwagi na liczbę ludności w znacznym stopniu determinują obraz dotyczący poziomu rozwoju całego regionu.

W celach porównawczych poza danymi z końca 2020 r. w wielu analizach umieszczono dane z lat poprzednich – aby zobrazować dynamikę zmian i kierunki rozwoju poszczególnych obszarów funkcjonowania społeczności lokalnych.

Przedstawione informacje zostaną uzupełnione na późniejszym etapie prac nad LSR o wnioski z warsztatów i spotkań.

Analiza potrzeb i potencjału obszaru jest punktem wyjścia do analizy SWOT, celów ogólnych i szczegółowych oraz wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju.

OGÓLNY OPIS OBSZARU

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju, realizowaną przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej składa się z 7 gmin: Czarne, Człuchów (miejska i wiejska), Debrzno, Koczała, Przechlewo i Rzeczenica. Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej pokrywa się z obszarem powiatu człuchowskiego. Teren ten znajduje się w zachodnio-południowej części województwa, w bezpośrednim sąsiedztwie 3 województw: zachodniopomorskiego, wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego.

Całkowita powierzchnia obszaru LGD wynosi 1 575 km², co stanowi 8,6% powierzchni województwa pomorskiego.

Obszar objęty LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin, przedstawia poniższa mapa. Wskazuje ona jednoznacznie na spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

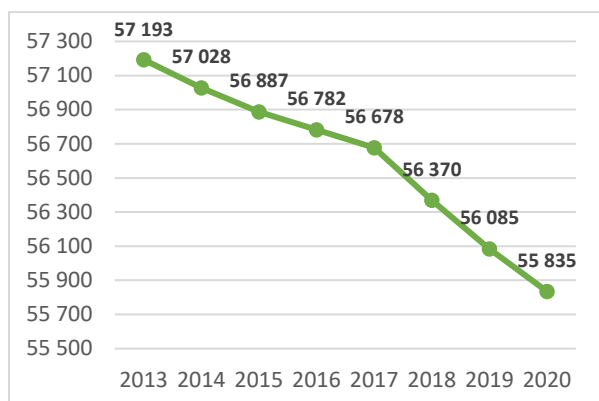

Rysunek. Mapa obszaru objętego LSR

Źródło: opracowanie własne

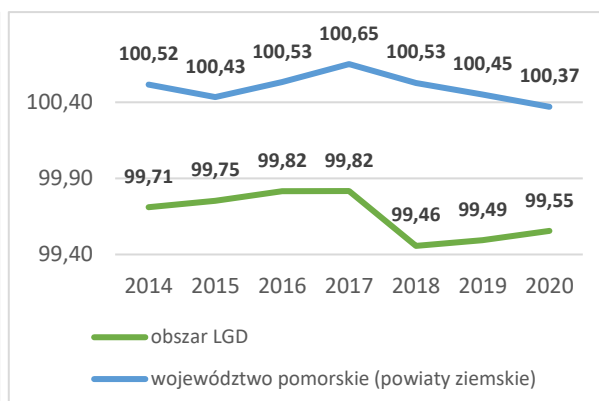
DEMOGRAFIA

Liczba mieszkańców obszaru LGD wg danych GUS na koniec 2020 roku wynosiła 55 835 osób. Wartość ta zmalała o 2,37% w relacji do stanu bazowego z 2013 roku¹. Dane wskazują, że na przestrzeni 8 lat spadek liczby ludności odnotowywany był rok do roku, w przeciwieństwie do średniej sytuacji w województwie pomorskim, gdzie co roku odnotowywano wzrost liczby mieszkańców.

Wykres. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w latach 2013-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

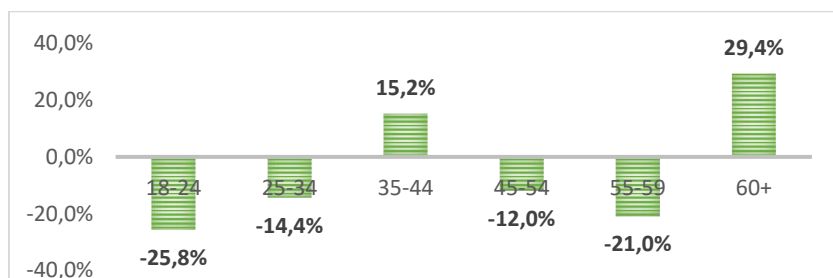

Wykres. Dynamika zmian liczby mieszkańców na tle województwa pomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niepokojącym zjawiskiem występującym na obszarze, jest wyludnianie się Człuchowa (miasta powiatowego). Od 2013 do 2020 r. liczba mieszkańców zmalała o 6,3%. Jest to najwyższy wskaźnik spośród miast powiatowych (z pomorskich powiatów ziemskich), przy średnim spadku liczby mieszkańców tych miast dla całego regionu o 1,34%. Następne w kolejności miasta to Sztum ze spadkiem o 5,17 % i Kartuzy ze spadkiem 3,97%.

Zmiana liczby ludności zamieszkującej obszar LGD jest zróżnicowana w różnych grupach wiekowych. Analiza danych wskazuje, że w latach 2013-2020, najbardziej zmniejszyła się liczba mieszkańców w wieku 18-24 lata (o 25,8%), natomiast wzrosła liczba osób w wieku 60+ (o 29,4%).

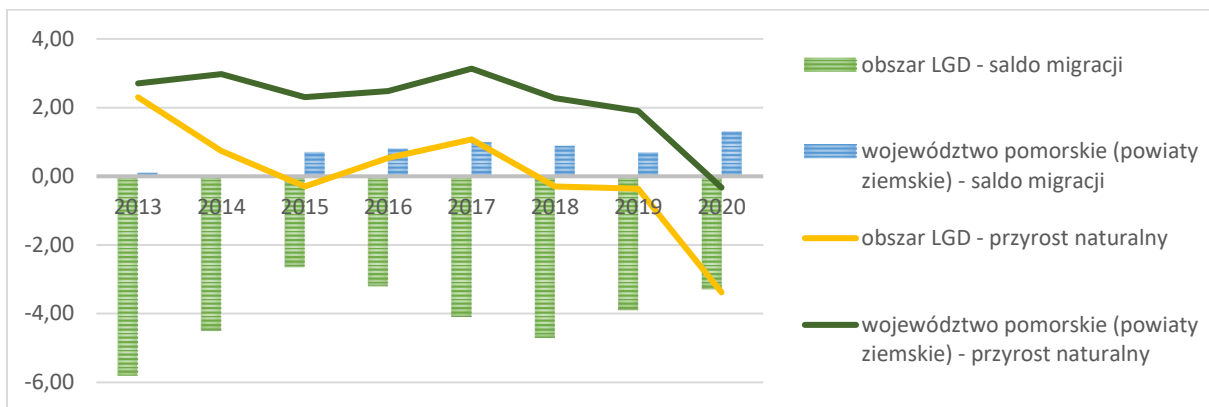

Wykres. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w okresie 2013-2020 wg grup wiekowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przyczyn zmniejszania się liczby mieszkańców LGD należy upatrywać w wysokim, ujemnym saldzie migracji oraz niskim i ujemnym w ostatnich latach przyroście naturalnym. Dane GUS wskazują, że w całym okresie 2013-2020, wskaźnik migracji na 1 000 mieszkańców osiągał wartości ujemne w granicach od -5,80 do -2,65‰. W tym samym okresie średnie dane dla województwa pomorskiego są o wiele korzystniejsze, ponieważ osiągają wartości dodatnie. Porównanie danych dotyczących przyrostu naturalnego (obrazującego różnicę w liczbie urodzeń i zgonów), także wskazuje na gorszą sytuację na obszarze LGD. Przyrost naturalny, w okresie 2014-2020, jest znacznie niższy od średnich danych dla województwa pomorskiego. Na koniec 2020 r. osiąga wartość -3,38‰ na obszarze LGD, przy średniej wartości dla województwa na poziomie -0,33‰.

¹ W diagnozie, w przypadku porównywania zmian danego parametru w czasie, odnoszono się do okresu lat 2013-2020 (w przypadku dostępności tego typu danych). Przyjęty rok wyjściowy (koniec 2013 r.) pozwala na uchwycenie zmian jakie się dokonały na terenie LGD od początku kończącego się okresu programowania 2014-2020.

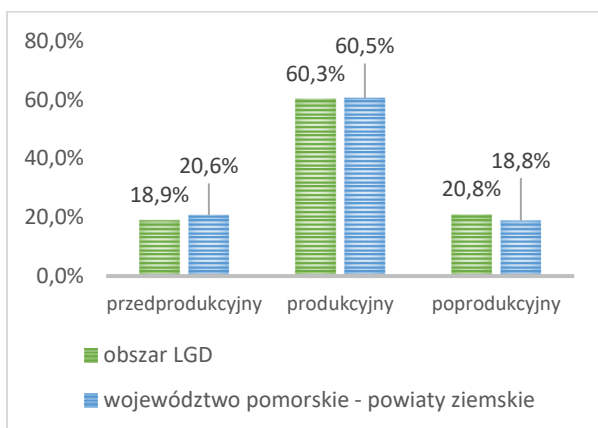

Wykres. Saldo migracji i przyrost naturalny występujący na obszarze LGD na tle województwa pomorskiego w latach 2013-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

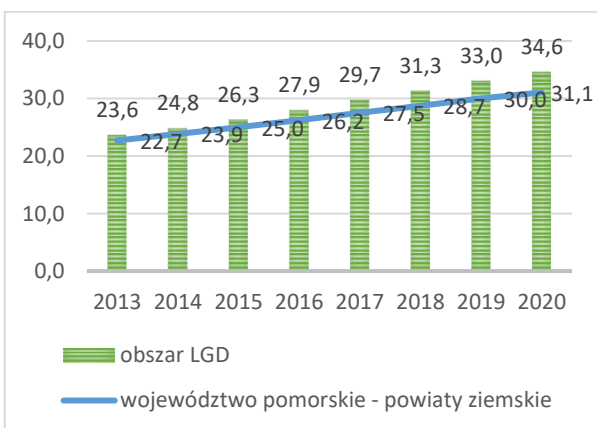
Konsekwencje ujemnego salda migracji i przyrostu naturalnego można zauważyć w strukturze wieku produkcyjnego ludności obszaru LGD. Od 2013 roku obserwuje się spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, na rzecz wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Ten trend jest oznaką starzejącego się społeczeństwa. Zjawisko to jest już bardzo widoczne na obszarze LGD. Świadczą o tym poziomy dwóch wskaźników, wg których się je ocenia. Pierwszy, którym jest udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie mieszkańców, na koniec 2020 roku przekroczył wartość 20%. Osoby te stanowiły dokładnie 20,8% mieszkańców przy wyjściowym wskaźniku z 2013 roku na poziomie 15,3%. Jest to też wyższa wartość od średniej dla województwa pomorskiego, która wynosi 18,8%. Drugim wskaźnikiem jest porównanie udziału osób w wieku poprodukcyjnym do udziału osób w wieku przedprodukcyjnym. Na obszarze LGD na koniec 2020 roku udział osób wieku przedprodukcyjnym, był niższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym o 1,9 p.p. Natomiast średnie wartości dla województwa były odmienne, ponieważ to udział osób w wieku przedprodukcyjnym był wyższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym o 1,8 p.p.

Zjawisko starzenia się społeczeństwa widoczne jest także w corocznych, stałych wzrostach obciążenia demograficznego, czyli coraz większej liczbie ludności w wieku poprodukcyjnym, przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym. Poziom tego wskaźnika jak i dynamika jego corocznego wzrostu są wyższe na obszarze LGD niż średnie dane dla województwa pomorskiego.

Wykres. Struktura ludności wg wieku produkcyjnego na koniec 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI/ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Na obszarze LGD na koniec 2020 r. zarejestrowanych było 5 476 podmiotów gospodarki narodowej. Najliczniejszą grupę podmiotów gospodarki stanowią mikroprzedsiębiorstwa, czyli podmioty zatrudniające mniej niż 10 osób. Ich liczba, pomimo niewielkiego spadku w 2016 r. (o -0,3%) stale rośnie. Od 2013 do 2020 r. odnotowano wzrost o 8,9%.

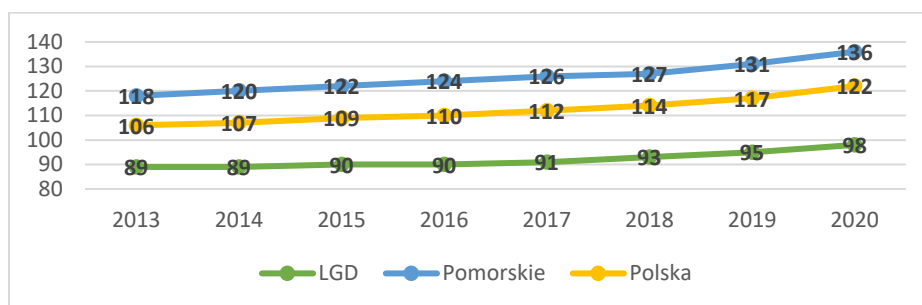
W pozostałych grupach wielkości zatrudnienia, odnotowany został spadek ilości podmiotów. Na terenie LGD nie działają podmioty zatrudniające powyżej 1000 osób.

Wielkość zatrudnienia	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
0-9	4 842	4 872	4 897	4 883	4 954	5 007	5 142	5 271
10-49	177	181	181	177	184	181	166	161
50-249	43	43	43	42	39	39	39	38
250-999	7	7	7	8	7	7	6	6
1000 i więcej	0	0	0	0	0	0	0	0
Ogółem	5 069	5 103	5 128	5 110	5 184	5 234	5 353	5 476

Tabela. Podmioty gospodarki narodowej wg wielkości zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

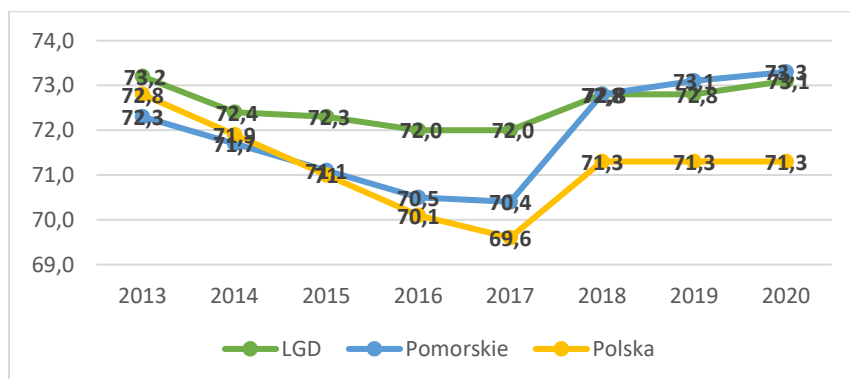
Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON od 2013 r. stale rośnie na obszarze LGD. Taki sam trend występuje w województwie pomorskim oraz całej Polsce. Liczba podmiotów na 1 000 mieszkańców obszaru wynosi 98 i jest niższa niż wielkość tego wskaźnika dla całej Polski i znacznie niższa niż wskaźnik dla województwa pomorskiego.

Wykres. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 1 000 ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej największą grupę podmiotów gospodarki narodowej stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 4 004. Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej jest stabilny i na koniec 2020 r. pokazał wartość 73,1%. Był on niewiele niższy niż wielkość tego wskaźnika dla całego województwa pomorskiego.

Wykres. Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej najwięcej prywatnych podmiotów deklaruje działalność w sekcjach:

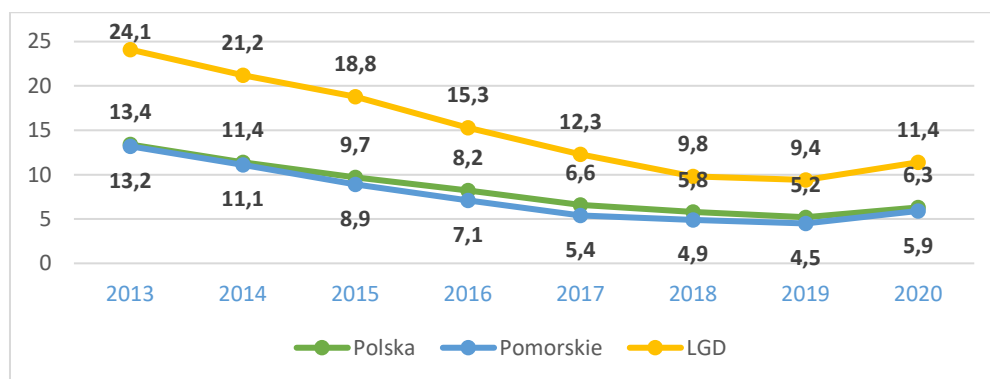
- G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle),
- F (budownictwo).

Największy wzrost liczby prywatnych podmiotów gospodarki narodowej wśród 6 najliczniejszych na obszarze LGD sekcji odnotowany został w sekcji F (budownictwo) o 43% .

W najliczniejszej grupie podmiotów, czyli deklarujących działalność w sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle), do 2019 r. odnotowywany spadek liczby prywatnych podmiotów.

RYNEK PRACY (POZIOM ZATRUDNIENIA I STOPA BEZROBOCIA – LICZBA BEZROBOTNYCH DO LICZBY OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM, CHARAKTERYSTYKA GRUP POZOSTAJĄCYCH BEZ PRACY)

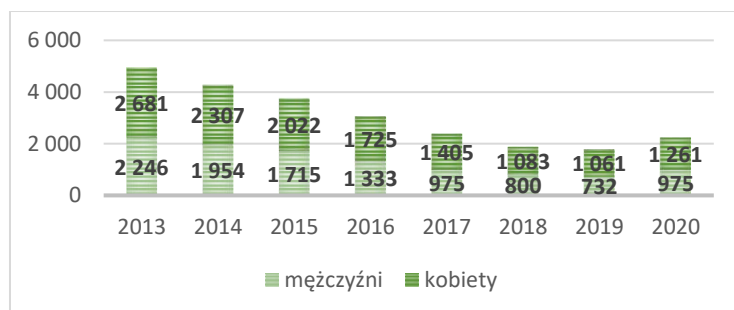
Stopa bezrobocia na obszarze LGD spadła od 2013 r. jednak cały czas jest około dwa razy wyższa niż stopa bezrobocia dla całego województwa oraz całej Polski. Na koniec 2020 r. wyniosła ona 11,4%.

Wykres. Stopa bezrobocia na obszarze LGD na tle województwa i kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

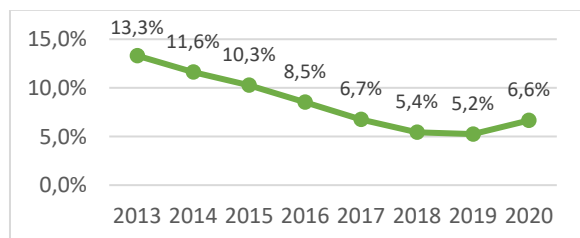
Analiza danych GUS pokazuje, że wśród bezrobotnych większy odsetek stanowią kobiety – 56,4%. Wśród, których na koniec 2020 r. 37%, to kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka.

Wykres. Bezrobotni zarejestrowani w PUP wg płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba osób bezrobotnych w relacji do liczby osób wieku produkcyjnym na terenie LGD na koniec 2020 r. wyniosła 6,6% i była wyższa od wartości tego wskaźnika dla całego województwa pomorskiego (4,9%).

Wykres. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych osób pracujących pokazała, że w okresie 2013-2020 nastąpił wzrost liczby osób pracujących na obszarze LGD. Na koniec 2020 roku osoby pracujące stanowiły 40% osób w wieku produkcyjnym, przy wielkości bazowej 33% w roku 2013.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pracujący ogółem	12 486	12 533	12 656	13 390	13 397	13 558	13 453	13 599
mężczyźni	6 420	6 358	6 360	6 898	6 871	6 999	6 953	7 160
kobiety	6 066	6 175	6 296	6 492	6 526	6 559	6 500	6 439

Tabela. Liczba osób pracujących ogółem oraz wg płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród osób pracujących widać przewagę mężczyzn. Na koniec 2020 roku na 100 osób pracujących przypadło 47 kobiet. Analizując dane z lat 2013-2020 można zauważyć z roku na rok malejącą liczbę kobiet pracujących.

Dane GUS pokazały, że w przypadku obszaru LGD najwięcej osób zatrudnionych jest w przemyśle i budownictwie oraz rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie.

W badanych latach 2013-2020 zauważyć można, że spadła liczba bezrobotnych przypadająca na 1 osobę pracującą.

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2

Tabela. Liczba bezrobotnych przypadająca na 1 osobę pracującą

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

DZIAŁALNOŚĆ SEKTORA SPOŁECZNEGO

Na obszarze LGD Ziemi Czulchowskiej zarejestrowane są 202 organizacje pozarządowe 103 fundacje i stowarzyszenia, 23 ochotnicze straże pożarne, 32 stowarzyszenia zwykłe, 44 koła gospodyń wiejskich.

W przeliczeniu, na 10 tys. mieszkańców obszaru przypada 36 organizacji pozarządowych. Wskaźnik ten jest wyższy niż średnia wojewódzka wynosząca 32 organizacje.

PROBLEMY SPOŁECZNE, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PROBLEMÓW UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO ORAZ SKALI TYCH ZJAWISK

Analizując dane otrzymane od ośrodków pomocy społecznej działających na obszarze LGD, zauważyć można, że od 2018 roku wzrasta co roku liczba rodzin, które korzystają ze wsparcia świadczonego przez ośrodki pomocy społecznej.

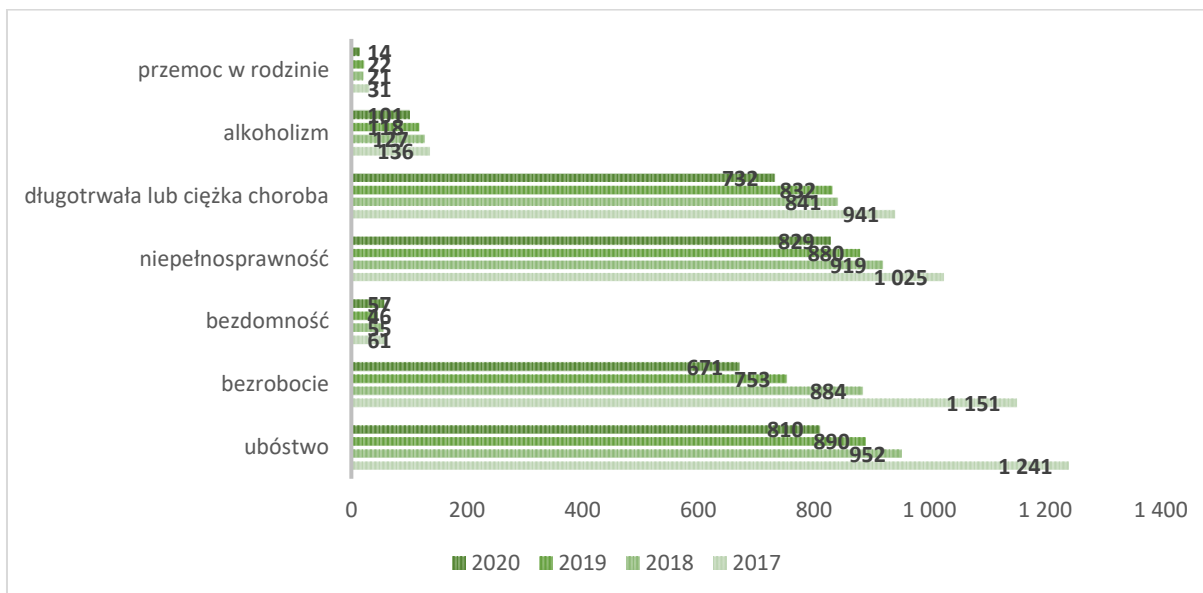
2017	2018	2019	2020
2 497	2 209	2 315 (104,8%)	2 323 (100,3%)

Tabela. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OPS

Badanie głównych powodów udzielonego wsparcia rodzinom przez ośrodki pomocy społecznej z obszaru LGD w latach 2013-2020, wskazało, że najczęstszymi przyczynami były: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba.

Wykres. Liczba rodzin, którym zostało udzielone pomoc i wsparcie wg powodu ich udzielenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OPS

Na przestrzeni lat 2017-2019 dostrzegalny jest wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z pomocy społecznej w powiecie. W stosunku do 2019 roku w 2020 r. nastąpił spadek liczby osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z pomocy społecznej. Prawdopodobnie jest to spowodowane pandemią COVID-19, była to grupa największego ryzyka o największej śmiertelności z powodu COVID-19. Osoby te w obawie o własne zdrowie izolowały się we własnych domach i mieszkaniach.

2017	2018	2019	2020
271	315	359	258

Tabela. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z pomocy społecznej w gminach powiatu człuchowskiego (wg. liczby wypłaconych świadczeń)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OPS

Niepełnosprawność znalazła się na 3 miejscu wśród najczęściej występujących powodów udzielonego wsparcia rodzinom. Pomimo, że liczba wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności oraz stopniu niepełnosprawności z roku na rok maleje. Na koniec 2020 roku orzeczenia otrzymało 3% mieszkańców powiatu człuchowskiego, w 2017 roku było to 3,8%.

	2017	2018	2019	2020
Osoby powyżej 16 lat	1597	1465	1422	1392
Osoby do 16 roku życia	581	383	339	309

Tabela. Liczba wydanych orzeczeń o niepełnosprawności oraz stopniu niepełnosprawności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie

Na obszarze LGD usługi społeczne świadczone są poza ośrodkami pomocy społecznej, w centrach usług społecznych oraz klubach Senior+.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wskazała, że 5 z 7 gmin obszaru LSR zagrożonych jest trwałą marginalizacją w okresie programowania 2021-2027 (Czarne, wiejska Człuchów, Debrzno, Koczała, Rzeczonice).

Na obszarze w dalszym ciągu występują różnego rodzaju problemy społeczne, które są następstwem likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych, które działały na terenie każdej z gmin.

DZIEDZICTWO KULTUROWE/ ZABYTKI

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej charakteryzuje się stosunkowo dużą różnorodnością kulturową, która wynika z faktu tworzenia się dzisiejszych społeczności lokalnych w oparciu o ruchy migracyjne następujące po zakończeniu II wojny światowej. W skład społeczności wchodzi dziś zarówno potomkowie repatriantów z kresów wschodnich, przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych (mniejszość ukraińska, łemkowska) oraz ludności autochtonicznej, która pozostała na analizowanym obszarze po II wojnie światowej.

Na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej znajdują się 52 zabytki wpisane do Rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego. Najbardziej rozpoznawalne, to zabytki z czasów średniowiecza: zamek krzyżacki w Człuchowie oraz zespół murów miejskich w Debrznie wraz z Basztą Młyńską. Człuchowska warownia była drugim po Malborku pod względem wielkości zamkiem Zakonu Krzyżackiego. Na uwagę zasługują także liczne zabytkowe obiekty sakralne - kościoły (m.in. o konstrukcji szachulcowej). Ślady lokalnego dziedzictwa uwiadcniają też liczne pozostałości po założeniach dworsko-parkowych. Jednymi z najlepiej zachowanych są pięknie utrzymany pałac i park w Wandzinie oraz pałac w Człuchowie.

Ważnym elementem związanym z kultywowaniem pamięci o historii regionu (wydarzeniach oraz ludziach) jest oferta Muzeum Regionalnego w Człuchowie, które swoją siedzibę ma na zamku.

Pomimo swej różnorodności kulturowej teren LGD jest bogaty w lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze i rękodzielnicze. Kilka potraw i wyrobów spożywczych znajduje się na liście produktów tradycyjnych powadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (wianek debrzeński, piernik z kamionki, rogalik w wiśniami, miód leśny z Biernatki, syrop z mniszka lekarskiego). Ponadto na obszarze rozpoczęto procedurę certyfikacji produktów i usług własną marką lokalną.

Na promocję regionu LGD w kraju i za granicą olbrzymi wpływ ma impreza kulturalna Boogie Festival, która rok rocznie przyciąga do Człuchowa turystów oraz rzesze fanów muzyki, tańca, mody i motoryzacji lat 40tych, 50tych i 60tych. Pozostałe wydarzenia kulturalne odbywające się na obszarze LGD, mają głównie charakter lokalny ograniczający się do terenu danej gminy lub miejscowości. Część z nich związana jest lokalnymi tradycjami jak np. dożynki.

Działania promocyjne obszaru ograniczają się do operacji realizowanych przez poszczególne samorządy gmin i obejmują obszar danej gminy. Jedyną organizacją, która stara się promować cały region jest Lokalna Grupa Działania. Poza jej działalnością brak jest zaplanowanych i skoordynowanych działań promocyjnych. Problemem w tej dziedzinie jest niewystarczająca współpraca międzygminna, która objawia się m.in. brakiem koordynacji imprez organizowanych na obszarze, niepodejmowaniem działań dotyczących całego regionu.

OBSZARY ATRAKCYJNE TURYSTYCZNIE ORAZ WSKAZANIE POTENCJAŁU DLA ROZWOJU TURYSTYKI

Głównymi walorami turystycznymi, poza zabytkowymi budowlami z czasów krzyżackich oraz obiektami sakralnymi, są walory środowiska naturalnego: lasy oraz wody powierzchniowe (rzeki i jeziora). Lasy, głównie sosnowe i mieszane, są charakterystyczną cechą krajobrazową, bowiem zajmują blisko połowę obszaru LGD (49,4%). Wyróżniają się one runem leśnym bogatym w grzyby i jagody oraz dużą ilością różnych gatunków zwierząt.

Teren LGD Ziemi Człuchowskiej odznacza się także wysoką jeziornością (1,67%). Na obszarze znajduje się aż 99 jezior, które zajmują łączną powierzchnię 2 630,04 ha. Największa ich liczba występuje w gminie Przechlewo. Na jej terenie znajduje się też największy zbiornik wodny obszaru (jeden z 10 największych w województwie pomorskim) – jezioro Szczytno (Szczytno Duże) 588,3 ha. Tworzy ono wraz z jeziorami: Krępsko, Szczycienko (Szczytno Małe) i Końskim tzw. zespół jezior szczycieńskich, którego powierzchnia wynosi 1 000 ha.

Jeziora występujące na terenie LGD wykorzystywane są do celów rekreacyjnych oraz turystycznych. W okresie letnim funkcjonuje 6 kąpielisk strzeżonych przy jeziorach: Rychnowskim, Żuczek, Staw Miejski,

Szczytno, Końskim oraz Dymno. Na szczególną uwagę zasługuje położone na terenie gminy Koczała jezioro Dymno, ponieważ jego wody charakteryzują się szmaragdowozielonym kolorem, spowodowanym jej czystością (I klasa).

Infrastruktura znajdująca się przy jeziorach jest niewystarczająca do obsługi ruchu turystycznego i/ lub jej stan techniczny wymaga remontu lub modernizacji, a także dostosowania do osób z niepełnosprawnościami.

Specyficzną cechą terenu LGD jest przebieganie przez niego wododziału między obszarami dorzecza Wisły oraz dorzecza Odry. Do turystyki kajakowej wykorzystywane są rzeki znajdujące się w obu tych obszarach. Łącznie dla miłośników kajaków do dyspozycji jest 180 km tras kajakowych: 4 trasy w dorzeczu Wisły (rzeki Brda, Lipczynek, Ruda, Modra) i 3 trasy w dorzeczu Odry (Czernica, Biała, Gwda). Przy rzekach znajduje się infrastruktura w postaci 17 przystani kajakowych, jednak wymaga ona uzupełnienia i modernizacji.

Poza trasami kajakowymi, na turystów czekają szlaki rowerowe. Najlepiej oznakowane są one na terenie gmin Przechlewo oraz Koczała. W 2021 r. LGD Ziemi Człuchowskiej oznakowało szlak Doliny Górnej Brdy, dzięki czemu powiat człuchowski został połączony z innymi regionalnymi szlakami (m.in. Kaszubską Marszrutą).

Potencjałem do rozwoju turystyki są także funkcjonujące na obszarze 3 stadniny koni. Zauważalny jest wzrost zainteresowania tego rodzaju turystyką, jednak na obszarze LGD, brak jest ścieżek konnych.

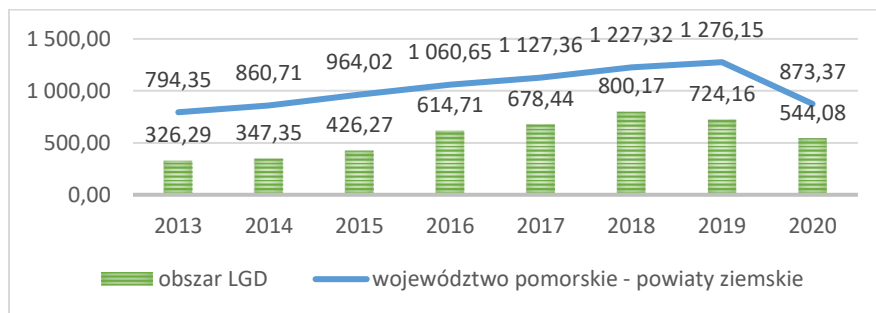
Na obszarze LGD, według danych GUS, na koniec 2020 roku działało 17 obiektów noclegowych, które oferowały 2 072 miejsca noclegowe.

	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
hotele	3	301
pensjonaty	1	25
inne obiekty hotelowe	1	30
ośrodki wczasowe	2	133
zespoły domków turystycznych	3	223
poła biwakowe	3	980
pokoje gościnne/kwatery prywatne	1	33
pozostałe turystyczne obiekty noclegowe	3	347
Razem	17	2 072

Tabela. Obiekty i miejsca noclegowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Badanie ruchu turystycznego w oparciu o dane GUS pokazało, że liczba turystów korzystających z noclegów przypadająca na 1 000 mieszkańców jest, w badanym okresie 2013-2020, niższa na obszarze LGD, niż średnia wartości w województwie. Wskaźnik Schneidera pokazuje, jednak, że ruch turystyczny na obszarze z roku na rok wzrastał zarówno na terenie LGD jak i w województwie. Analiza tego wskaźnika pokazała, że na obszarze Ziemi Człuchowskiej udzielanych jest turystom coraz więcej noclegów. Sprawilo to, że od 2018 roku znajdujemy się na 6 miejscu (wśród 16 powiatów ziemskich) pod względem liczby turystów korzystających z noclegów przypadającej na 1 000 mieszkańców. Jest to awans z 11 miejsca zajmowanego w 2014 roku,

Wykres. Liczba turystów korzystających z noclegów na 1 000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

ROLNICTWO I RYNEK ROLNY

Pod względem wielkości gospodarstw rolnych, struktura LGD różni się od struktury województwa pomorskiego. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego na terenie LGD wg danych powszechnego spisu rolnego z 2020 r. wyniosła 34,41 ha i była znacznie wyższa od średniej dla województwa pomorskiego 23,22 ha. Zauważalny jest także wzrost średniej wielkości gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze LGD, ponieważ wartość ta w 2010 r, wynosiła 25,98 ha.

Na terenie LGD pod względem struktury liczby gospodarstw rolnych wg ich wielkości dominują gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej. Stanowią one 35% wszystkich gospodarstw i jest to również wskaźnik wyższy od średniej wyliczonej dla województwa, wynoszącej 31,27%. Najmniejszy odsetek stanowią natomiast gospodarstwa najmniejsze o powierzchni do 1 ha – 1,38%.

Pod względem powierzchni zajmowanej przez ogół gospodarstw rolnych, obszar LGD nie różni się od województwa pomorskiego, gdzie zdecydowanie największy udział mają gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej (75,13%), Na obszarze LGD udział terenu zajmowanego przez te gospodarstwa jest nawet wyższy i wynosi 88,29%.

OCHRONA PRZYRODY

Na obszarze LGD występują walory przyrodnicze, które zostały objęte różnymi formami ochrony przyrody. Dane GUS pokazują, że 17 087,62 ha (10,8% powierzchni) stanowią tereny objęte różnymi formami ochrony przyrody. Na dane te składa się 13 rezerwatów przyrody, 7 obszarów chronionego krajobrazu, 10 siedliskowych Obszarów Natura 2000 oraz 5 użytków ekologicznych. Ponadto na terenie LGD znajduje się 87 pomników przyrody.

Forma prawna ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)
rezerваты przyrody	636,26
obszary chronionego krajobrazu razem	16 543,18
rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu	104,52
użytki ekologiczne	12,70
Razem	17 087,62

Tabela. Obszary prawnie chronione na terenie LGD w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Występowanie ważnych i cennych obszarów chronionych stanowi o atrakcyjności lokalnego środowiska przyrodniczego, ale skutkuje jednocześnie potrzebą zapewnienia ich ochrony i racjonalnego zarządzania gospodarką turystyczną w ich obrębie.